

74 . Chelmac | Comuna: Conop | Județ: Arad | Punct: Cetate | Anul: 2004

Anul: 2004

Cod RAN: 10480.01

Perioade: Evul Mediu

Epoci: Epoca medievală timpurie, Evul Mediu

Categorii sit: Religios, ritual și funerar

Autori: Florin Mărginean

Instituții: Muzeul Banatului Montan, Reșița

Rezumat

Localitatea Chelmac este situată pe malul sudic al Mureșului la cca. 15 km E de Lipova. Zona arheologică numită Cetate se află la 600 m NE de sat, unde se mai observă ziduri la suprafața solului. Aici au fost localizate ruinele abației Eperis atestată în izvoarele istorice la finele veacului al XII-lea

Ruinele de la Chelmac se întind pe o suprafață de cca. 0,5 ha.

Documentele istorice consemnează că în secolele XII-XIII a existat aici o așezare cu numele Eperies, apoi o cetate.

S-au păstrat fragmente din zidurile mănăstirii ridicate numai din cărămidă arsă așezată în cant.

Monumentul are din punct de vedere al soluției constructive o analogie foarte apropiată cu mănăstirea Khemenche, din apropiere de Igriș.

Stabilirea planului bisericii este greu de realizat atât datorită construcțiilor moderne cât și proprietății private, pe care este amplasată.

Raport

Localitatea Chelmac este situată pe malul sudic al Mureșului la cca. 15 km E de Lipova. Zona arheologică numită Cetate se află la 600 m NE de sat, unde se mai observă ziduri la suprafața solului. Aici, la Chelmac-Cetate, au fost localizate ruinele abației Eperis atestată în izvoarele istorice la finele veacului al XII-lea. Investigațiile de la Chelmac, de la abația din veacul al XII-lea, se înscriu în cadrul temei de cercetare "Biserici și mănăstiri medievale din Banat" condusă de dr. Dumitru Țicu și cuprinsă în planul de muncă pe anul 2004 al MBM Reșița.

Ruinele de la Chelmac se întind pe o suprafață de cca. 0,5 ha. Ele sunt acoperite de vegetație abundentă formată din pâlcuri de copaci groși, arbuști, spini și rugi.

Istoriografia mai veche ori mai recentă din Banat a localizat la Chelmac, pe malul sudic al Mureșului, ruinele abației catolice Eperies. Janos Karácsony, înalt prelat catolic, cu foarte temeinice preocupări istorice în cel dintâi studiu consacrat mănăstirilor medievale bănățene a localizat abația benedictină Eperies la N de Chelmac, spre malul Mureșului¹. Pornind de la informațiile istorice sumare consemnate în actele din 1177, 1219 și 1233 el susținea că "putem stabili cu precizie că, lângă Mureș, între Bulci și Lipova, a existat o așezare cu numele Eperies, apoi o cetate documentele din 1177 și 1233 ne dovedesc că renumita mănăstire Eperies era situată aici, la N de Chelmac, pe malul Mureșului unde și astăzi se pot vedea niște ruine, faptul că pe locul mănăstirii s-au ridicat apoi o cetate este natural și normal"². Demonstrația istoricului maghiar a fost preluată mai apoi de istoriografia germană și română din Banat. Koloman Juhasz, istoricul german, care a abordat istoria mănăstirilor catolice bănățene publica chiar fotografii vechi cu ruinele de la Chelmac, pe care le-a identificat cu ruinele mănăstirii Eperies. Istoriografia română a adoptat o poziție similară.

Acestea au fost acumulările istoriografiei multiculturale bănățene în ceea ce privește una din cele mai importante abații catolice medievale din Banat. Cercetările de arheologie medievală derulate cu susținerea financiară germană au adus lămuriri și nuanțări în această chestiune. S-a stabilit acum o topografie clară a

monumentelor de arhitectură medievală ecleziastică și de fortificație de la Chelmac. Zona plină de vegetație și pădure, care a acoperit zidurile situate la N de satul Chelmac a fost curățată, defrișată, pregătindu-se în acest fel cercetarea arheologică. Ruinele se întind pe o suprafață de aproape jumătate de hectar, așezate pe malul unui braț mort al Mureșului. Se distinge pe teren un zid lung, orientat E-V, care măsoară 40 m și are o grosime de 3,2 m. Structural el este format dintr-un emplecton din piatră de carieră și puțină cărămidă, iar fețele zidului erau realizate din piatră ecarisată. Înălțimea păstrată este variabilă, măsurând de la nivelul actual de călcare între 0,5 m și 3 m înălțime. Se mai păstrează fragmente de zidărie masivă cu aceeași grosime de 3,2 m la V de acest zid lung. Ele au orientarea N-S și se leagă de zidul lung. Atât la zidul vestic cât și la cel orientat E-V au fost surprinse locuri de tragere pentru armament, pe direcția E și N, care blocau în acest fel accesul pe culoarul Mureșului. S-au săpat două suprafețe, notate în plan S1 și S2, care măsurau 6/3 și o adâncime de -4 m. Sub grinzile incendiate s-a găsit material arheologic (ceramică, cercel de bronz) și resturi menajere, ce pot fi încadrate în sec. XV-XVII. Cercetarea arheologică a demonstrat în acest fel că ruinele de la nordul satului Chelmac aparțin unei fortificații medievale, s-a demolat un mit istoriografic preluat din istoriografia pozitivistă și amplificat până în momentul actual.

Cercetările de teren au identificat și locația mănăstirii medievale Eperies. Ruinele acesteia se află în intravilanul Chelmacului, nu departe de intrarea în sat. O parte din acestea au fost acoperite de construcții recente de case și anexe gospodărești doar un spațiu restrâns a rămas liber. Ele se identifică în grădina și curtea caselor de la nr. 18-21 din Chelmac.

Mănăstirea Eperies era situată la cca. 800 m S de vechiul curs al Mureșului din perioada medievală. Ea se poziționează la 150 m S de digul de apărare al Mureșului. Zidurile bisericii au fost ridicate numai din cărămidă arsă așezată în cant. Monumentul are din punct de vedere al soluției constructive o analogie foarte apropiată cu mănăstirea Khemenche, din apropiere de Igrış. Stabilirea planului bisericii este greu de realizat în acest stadiu al cercetării atât datorită construcțiilor moderne cât și proprietății private, pe care este amplasată.

Note

- 1. Karácsony, 1905, p. 78
- 2. Ibidem, p. 76-77

Informații suplimentare online

[Raportul 3099 din cronica.cimec.ro](https://cimec.ro/raportul-3099-din-cronica-cimec-ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](https://cimec.ro/localizare-pe-harta-folosind-mapserver-cimec-ro)
